ALBATROSSI

Merimieseläkekassan tiedotuslehti • Sjömanspensionskassans informationsblad • 1/2002

MEKin kiinteistötiimillä
LAATUTAVOITTEET KORKEALLA

SPKs fastighetsteam har ställt
HÖGA KVALITETSMÅL

s. 6 - 9

Kun meisseli vaihtui pensseliin
När mejsel byttes till pensel

s. 10 - 12

Purjehduskielto käänsi kurssin Tapio Soukan elämässä

MEISSELI VAIHTUI PENSSELIIN

Merta ja laivoja Tapio Soukka muistelee kuvanneensa jo nuoruusvuosinaan Koivistolla. Myöhemmin niiden rinnalle tulivat abstraktimmat aiheet.

Tapio Soukka kommer ihåg att han redan under ungdomsåren på Björkö avbildade havet och fartyg. Senare fann också abstraktare motiv en plats bredvid de maritima.

"Merimiestaiteilijasta tuli taiteilijamerimies." Näin tiivistää Suomen ensimmäisen merimieseläkkeen saaja *Tapio Soukka* ratkaisevan käännekohdan, terveyssyistä määrätyn purjehduskiellon seuraukset elämässään. Työkyvyttömyys parhaassa miehuusiässä oli innostuneelle merenkulkijalle kova isku, mutta onneksi hänen käteensä sopi koneenkäyttäjän työkalujen lisäksi myös sivellin.

"Tuntui kuin minut olisi heitetty yli laidan", muistelee helmikuussa 81 vuotta täyttänyt, eloisa ja energinen eläkeläinen kohtalokasta vuotta 1956. Tavanomaisessa lääkärintarkastuksessa häneltä todettiin sydänvika, ja 16-vuotiaana alkanut merenkulkijan ura loppui miehen täytettyä juuri 35 vuotta.

"Lääkäri lohdutteli masentunutta miestä ja sanoi, että voisin hyvin elää vaikka viisikymmenvuotiaaksi!"

Meren ääreltä merimieheksi

Merimiehen ammatti oli kiehtonut Tapio Soukkaa pikkupojasta asti – ja tuntuu kiehtovan yhä.

"Voisin olla merihommissa vieläkin", hän nauraa.

"Kotiseudullani Koivistolla Karjalan kannaksella, Suomenlahden rannalla, ei pidetty miehenäkään sellaista, joka ei ollut käynyt merillä."

Merenkulkijoita olivat Tapio Soukankin lähimmät sukulaiset, isä ja tämän kaikki seitsemän veljeä. Oman purjehdusuransa hän aloitti messipojasta, ja vuosien mittaan tulivat tutuiksi niin lämmittäjän kuin rasvarinkin työt. Viimeiset seitsemän merityövuottaan Soukka oli koneenhoitajana Turku – Tukholma-reitillä Oihonna-nimisessä matkustaja-aluksessa.

Parhaimpana aikana hän muistelee ensimmäisiä purjehdusvuosiaan, jolloin "maailma oli avoinna edessä" eikä vastuu perheestä vielä painanut nuoren miehen harteita. Hyvin hän kertoo viihtyneensä myös Ruotsin-laivalla, jossa rahtialusten kahdeksan hengen miehistöhytti vaihtui ylelliseltä tuntuvaan yhden hengen skanssiin.

Oma "kämppä" antoi uudenlaiset mahdollisuudet vapaa-ajan harrastuksiin. Tapio Soukka varasi maissa käydessään mukaansa pohjustettuja pahveja, joille alkoi tehdä meri- ja laiva-aiheisia maalauksia.

"Käytin maalaamiseen kaiken vapaa-ajan, ja työt menivät kaupaksi sitä mukaa kuin ehdin saada ne valmiiksi", hän kertoo.

Sodan jäljet sydämessä

Talvisodan syttyessä Tapio Soukka oli ehtinyt purjehtia maailman merillä neljä vuotta. Kun tuli aika astua sotapalvelukseen, hän valitsi meripalvelun sijasta puolustustehtävät maissa. Jatkosodan loppuvaiheessa hän anoi ja pääsikin ilmatorjuntatehtäviin kotipaikalleen.

Peräytymisvaiheen pettymyksen keskellä hän kertoo ymmärtäneensä, että kotiseudulle ei ole enää paluuta. "Taivaalta alkoi tulla sellaista tavaraa, että pakoon oli lähdettävä lopullisesti", hän muistelee.

Uudeksi kotipaikaksi tuli Turku, jossa hän asuu edelleen.

Tapio Soukka selvisi rintamalta haavoittumatta, mutta joutui viettämään jonkin aikaa sotasairaalassa angiinan ja sitä seuranneen sydänlihastulehduksen vuoksi. Tämän "sotavamman" hän uskoo olevan syynä myös myöhemmin todettuun sydänvikaan ja siitä seuranneeseen työkyvyttömyyteen.

Maalaaminen auttoi selviytymään

Kesäkuun 16. päivänä 1956 kirjattu Tapio Soukan eläkeanomus oli ensimmäinen vastikään perustettuun Merimieseläkekassaan saapunut hakemus. Se johti lokakuun 9. päivänä päätökseen, jolla hakijalle myönnettiin 157 purjehduskuukauden ja 177 tulevan ajan maksukuukauden perusteella eläke, jonka määrä oli puolet täydestä työkyvyttömyyseläkkeestä.

"Eläke varmisti säännöllisen, kuukausittaisen tulon, mutta se ei riittänyt nelihenkisen perheen elättämiseen", Tapio Soukka kertoo. Hän teki sivutöitä mm. lääketehtaan varastossa, mutta vähitellen häntä nuoruusajoista saakka harrastuksena seurannut maalaaminen alkoi merkitä paitsi keinoa purkaa ja ilmaista itseään myös tärkeää leivän lisää.

"Siinä kävi niin, että kun maalaamiseen pääsi kiinni, sitä ei voinut lopettaa. Uppouduin siihen täysin, en tiennyt mitään ympäröivästä maailmasta. Vietin pensseli kädessä kaiket päivät. Harmitti sellainenkin keskeytys, kun vaimo tuli kutsumaan ruokapöytään", Soukka muistelee.

Vuonna 1960 hänen töitään oli ensi kerran näytteillä Turussa. Sen jälkeen hän on osallistunut lukuisiin kotimaisiin ja kansainvälisiin näyttelyihin. Maalauksia on vuosien varrella syntynyt hänen oman arvionsa mukaan tuhansia.

Seikkailuja ja sattumia

Tapio Soukan oman kodin seinillä on kymmenittäin taiteilijan omia töitä, mutta meriaiheisia maalauksia on joukossa vain muutama. Muistot merillä vietetyistä vuosista tuntuvatkin olevan tallennettuina taiteilijamerimiehen mieleen.

Sieltä nousee kuvia kohtalon hetkistä Englannin vesillä, kun myrsky painoi laivaa valtavalla voimalla kohti jyrkkää kallioista rannikkoa, ja tuuli kääntyi vasta aivan viime hetkellä polttoaineen ollessa jo loppumassa.

Afrikan rannikolla, päiväntasaajan korkeudella, suunnattomien mahonkitukkien lastaus käsivoimin seisotti laivaa satamassa puolitoista kuukautta.

"Konehuoneen lämpötila oli päivisin 70 astetta, puhdas juomavesi tosi vähissä, eikä vilvoitusta voinut hakea merestäkään, sillä laiva oli jatkuvasti haiparven piirittämä", Tapio Soukka muistelee.

Kohtalokkaana tapauksena, jossa hänellä itsellään oli onni myötä, Soukka kertoo sodan jälkeisiltä vuosilta rahtialus Leenan uppoamisen täydessä lastissa Ruotsin rannikolla. Hän kuului tuon jäljettömiin kadonnen laivan miehistöön, mutta oli aluksen viimeiseksi jääneen purjehduksen alkaessa lomalla.

Upeitakin purjehdusmuistoja mahtuu Tapio Soukan merimiesuraan. Varhaisimpana ja ehkä myös vaikuttavimpana hän mainitsee "jokaisen merimiehen unelman" eli Etelä-Amerikan-purjehduksen. Vuosi oli 1938 ja hän itse vasta 17-vuotias. Sen jälkeen tulivat tutuiksi monet meret ja laivat: "Verna H., Karelia, Virma, Modesta, Laila, Vikla ja Vaia", hän luettelee jo mainittujen alusten lisäksi.

Kun Tapio Soukan purjehdukset lääkärin määräyksestä loppuivat, hän halusi perheensä muuttavan pois sataman läheisyydessä sijainneesta kodissa. Laivojen lähdöt ja tulot olivat liian kipeää katseltavaa.

*Soukan suvun miehet ovat merenkulkijoita, ja se näkyy myös Tapio Soukan pojan **Tarmo Soukan** suunnittelemassa sukuviirissä. Viirin toinen teema on karjalaisuus.*

*Männen i Soukkas släkt är sjöfarare och det framgår också av den släktvimpel som Tapio Soukkas son **Tarmo Soukka** har formgett. Vimpelns andra motiv påminner om det karelska ursprunget.*

Kärsämäen kaupunginosasta löytyneen hirsitalon kunnostus oli ensimmäinen urakka, johon saattoi uppoutua. Talon jatkeeksi rakennettu ateljee tarjosi sittemmin paikan, jossa askaretta on riittänyt niin käsille kuin ajatuksille – kuin parhaimmilla purjehduksilla. ●

TEKSTI: MARIA HALLILA
KUVAT: RAUNO JOHANSSON

Seglingsförbud ledde till kursändring i Tapio Soukkas liv

MEJSEL BYTTES TILL PENSEL

"Sjömanskonstnären blev konstnärssjöman." Så sammanfattar vårt lands första sjömanspensionär *Tapio Soukka* den avgörande vändpunkten i sitt liv, följderna av att hälsoskäl satte stopp för hans segling. Arbetslösheten i bästa mannaålder var ett hårt slag för den inbitna sjöfararen, men till all lycka satt också penseln lika bra i hans hand som maskinistverktygen.

"Det kändes som om jag skulle ha kastats över bord", så påminner sig den livliga och energiska pensionären, som fyllde 81 år i februari, det ödesdigra året 1956. I samband med den sedvanliga läkarkontrollen konstaterade läkaren att han hade hjärtfel och så avbröts den nyss 35 år fyllda mannens sjöfararbana som han gett sig in på som 16-åring.

"Doktorn tröstade den nedstämda mannen och sade att det nog gott kan vara att jag lever ända till femtio!"

Till sjöss från skärgården

Ända sedan liten pojke hade sjömansyrket fascinerat Tapio Soukka – och förefaller att fascinera fortfarande.

"Jag kunde nog fortfarande jobba på sjön", skrattar han.

"I mina hemtrakter på Björkö vid Karelska näset och Finska vikens kust tyckte man nog att den som inte hade jobbat ute på sjön inte var en riktig karl."

Också Tapio Soukkas närmaste släktingar, pappan och alla hans sju bröder var sjöfarare. Sin egen karriär på sjön började han som mässpojke och med åren stiftade han närmare bekantskap med såväl eldarens som smörjarens jobb. De sista sju åren på sjön var Soukka maskinist ombord på passagerarfartyget Oihonna på rutten Åbo – Stockholm. Som den bästa tiden till sjöss kommer han ihåg de första åren då "världen var öppen framför mig" och den unga mannens axlar inte ännu tyngdes av ansvaret för en familj. Bra trivdes han också ombord på Sverigebåten, där fraktfartygens åtta personers manskapshytt byttes till en enmans skans, som kändes helt lyxig.

Den egna hytten erbjöd helt nya möjligheter att ägna sig åt fritidsintressen. När fartyget låg i hamn passade Tapio Soukka på att gå i land och skaffa grundade pappskivor. På dem började han sedan måla tavlor med havs- och fartygsmotiv.

"Jag använde all min fritid till målande och mina arbeten köptes bort i samma takt som jag hann få dem färdiga", berättar han.

Kriget lämnade spår i hjärtat

När vinterkriget bröt ut hade Tapio Soukka hunnit segla i fyra år på världshaven. Då det blev dags att inställa sig för krigstjänst valde han försvarsuppgifter på landbacken istället för sjötjänst. I slutet av fortsättningskriget anhöll han om att få tjäna luftvärnet i hemtrakterna och det beviljades.

Han berättar att han mitt i all den besvikelse reträttskedet innebar insåg att det inte mera var möjligt att återvända till hembygden. "Det började regna såna förpackningar från himlen, att det inte fanns någon annan utväg än att slutligt ta till flykten", påminner han sig.

Åbo blev hans nya hemort och där bor han fortfarande.

Tapio Soukka klarade sig vid fronten utan att bli sårad, men var tvungen att tillbringa någon tid på ett krigssjukhus på grund av angina och en därpåföljande hjärtmuskelinflammation. Han antar att det är den här "krigsskadan" som också är orsaken till det senare konstaterade hjärtfelet och den invaliditet som följde.

Måleriet hjälpte Tapio

Tapio Soukkas pensionsansökan, daterad den 16 juni 1956, var den första ansökan som inlämnades till den nyligen grundade Sjömanspensionskassan. Ansökan ledde till ett beslut den 9 oktober, som innebar att sökanden utgående från 157 seglationsmånader och 177 återstående betalningsmånader beviljades en pension som uppgick till hälften av full invaliditetspension.

"Pensionen säkrade en regelbunden, månatlig inkomst, men den räckte ju inte till för att försörja en fyrapersoners familj", berättar Tapio Soukka. Han extraknäckte bl.a. på en läkemedelsfabriks lager, men så småningom började måleriet, som ända sedan ungdomen följt honom som en hobby, utöver att det var ett sätt att få utlopp för känslorna och förverkliga sig själv, också bli ett viktigt tillskott till brödfödan.

"Det gick på det viset, att när jag en gång började måla så kunde jag inte sluta. Jag försjönk så helt i målandet att jag inte visste någonting om omvärlden. Jag tillbringade alla dagar med penseln i handen. Till och med ett sådant avbrott kunde förarga, att min hustru kom för att be mig komma till matbordet", drar sig Soukka till minnes.

1960 var hans arbeten första gången utställda i Åbo. Efter det har han deltagit i otaliga utställningar här i vårt land och utomlands. Enligt hans egen uppskattning har han under årens lopp skapat tusentals målningar.

Äventyr och tillfälligheter

På väggarna i Tapio Soukkas eget hem hänger tiotals av konstnärens egna arbeten, men bara några få av dem har maritima motiv. Det förefaller också som om minnena från åren till sjöss närmast är registrerade i konstnärssjömannens tankar.

Därifrån plockar han fram minnesbilder av ödesdigra ögonblick i engelska vatten när en rasande storm med enorm kraft förde fartyget mot den branta klippiga kusten och vinden i sista stund vände just som bränslet höll på att ta slut.

Eller Afrikas kust på höjden av ekvatorn när lastningen av otroligt stora mahognystockar för hand höll fartyget kvar i hamnen halvannan månad.

"Temperaturen i maskinrummet steg på dagarna till 70 grader, det rena dricksvattnet var på upphållningen och det gick inte att söka svalka i havet heller eftersom båten hela tiden omgavs av ett stim hajar", bilderna dyker upp i Tapio Soukkas minne.

Från åren efter kriget berättar Soukka om en ödesdiger händelse där lyckan stod honom själv bi, fraktfartyget Leenas förlisning i full last utanför den svenska kusten. Han hörde till manskapet på fartyget som försvann spårlöst, men befann sig på semester när fartyget avgick på den resa som skulle bli den sista.

Tapio Soukka sjömansbana rymmer också minnen från fina seglatser. Det tidigaste minnet, kanske också det som gjort mest intryck, har han från en seglats till Sydamerika, "alla sjömäns önskedröm". Året var 1938 och han var inte mer än 17 år gammal då. Efter det följde många hav och många fartyg: "Verna H, Karelia, Virma, Modesta, Laila, Vikla och Vaia", räknar han ytterligare upp.

När Tapio Soukkas seglatser upphörde på ordination av läkare ville han att familjen skulle flytta bort från närheten av hamnen där hemmet dittills varit beläget. Att se på fartygen som lade ut och kom in i hamnen smärtade alltför mycket.

Iståndsättningen av ett stockhus som hittades i stadsdelen Kärsämäki i Åbo var det första betinget Soukka kunde fördjupa sig i. Den ateljé som byggdes såsom en förlängning av huset erbjöd sedan en plats där det finns sysselsättning i rika mått för både händer och tankar – precis som på de bästa seglatserna. ●

TEXT: MARIA HALLILA
FOTO: RAUNO JOHANSSON